

PETÉNYI SALAMON JÁNOS (1799–1855): ÉRTEKEZÉS A MADÁRTAN SZÜLETÉSE, SERDÜLÉSE ÉS NÖVEKEDÉSE FELŐL MAGYARORSZÁGON¹

Besztercebányán Nyárutó 8-án 1842.

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Mészáros Ferenc vezetésével.**

Besztercebánya, a magyarhoni madártan bölcsője

Tagadhatatlan, nagytekintetű Gyülekezet! hogy a madarak testi tulajdonságukat és éltöket véve tekintetbe, a legszebb, legkecsesebb, s ennél fogva a teremtésnek legérdektelypebb lényei közé is tartoznak. Ez az oka, miért alig volt valaha emberi szem, mellynek figyelmét ezek kikerülték volna. Igen! már a beszélni még nem tudó gyermek is reszket örömeiben, ha nekie egy madarat mutatunk vagy tartunk eleibe; a rendszerint mindig jó étvágyal bíró fiú megveti az étket, feledi kedvencjátékát s szeretett játszótársait, elhagyja az őt édesgető szülőknek karjait, midőn a kecses madárkák legkedvesebb társaságát élvezheti; az ifjoncz felejt el előljáróinak legszentebb intéseit és az iskola szigorú törvényeit, megfelejtkezik ön magáról, sudar fákra, meredek kősziklákra s kőfalakra való mászás, a csalékony vizeken átgázolás által kedves életét kockáztatja, csak-hogy a természet legingertelypebb kincseit, a madarakot martalékvá tehesse; – miért már régóta példabeszéddé vált: „per pisces et aves multi periere scholares.” – Még a fölnevekedett férfiak és nők is, minden időben és minden égely alatt különös gyönyörűségeket lelnek a madarak seregében, – a fuvola-hangokkal és bájos éneklésekkel kopár mezőket, virágos réteket, kerteket, erdőket, sőt még saját lakunkat is kedvesen élénkítő – színökkel, tollaik ékeivel és díszivel az egész természetet kiesítő, s így az élet éldeletét nevelő teremtés díszében.

A madaraknak ezen különfél ingere, minden időben és minden égöv alatt a nem csak egyedül érzékileg természetben gyönyörködő, hanem egyszersmind azok viszonyai felől is valódi szeretettel gondolkozó férfiakban azon figyelmet serkenté, melly már a legrégibb időkben is észrevételek és vizsgálódások által, különböztetés, hasonlítás, következtetés és rendbeszedés által, végtére a madaraknak szabályos és tudományos ismeretét, vagy a madártant (ornithologiat) szerencsésen alapította meg. – A madártan iránti előszeretetnek nyomára találunk még a legősibb időben is. Az emberi fölvilágosodás ős könyvének, az ó és új szövetségnek számtalan helyeit ki ne ismerné? hol még alkotások is a.), szépségök b.), kellemetes énekök c.), tartózkodási helyök és párosodási idejök d.), repülésök és költözködésök e.), szokásuk és tulajdonságaik f.), hasznuk és fogásuk módja g.), s még számtalan viszonyai a madaraknak minden különös részvétellel említettnek; hol ezek úgy adatnak elő, mint a teremtés ékei h.), mint dicsőítői az Isten mindenhatóságának és jóságának i.), mint beszélő bizonyosságai s látható példái a mindeneget magában foglaló isteni gondoskodásnak s mint véghez vivői az isteni rendelkezéseknek k.), hol általok a legáltalóbb hasonlatosságok tételnek l.), hol az emberek a természetnek legbölcsebb barátja által szólíttatnak fel a rájuk való figyelmezésre m.), hol ezek a világ minden teremtései közt a

legdicsebb névre – az „égi madarak” nevezetére vannak méltatva.²

Sőt még példákat is hoz előnkbe az ó szövetség a madártani vizsgálatokról és írói ismeretekről. Így például állítatik a királyok 1-ső könyve 4-dik fejezetének 33-ik versében: hogy a bölcs király, Salamon, az Istennek többi teremtésin, fákön, barmokon, csúszókon és halakon kívül „szólt a madarokról is” az az, ezeket is névszerint ismerte s írta le; de a melly irások, fájdalom! a bibliai természettan bepótolhatatlan kárára, a kedvezőbb idők világát nem láthaták-meg. –

Ismerjük a görög tudósok diszét, a mi ósatyánkat Aristotelest, ki a világteremtésének 3664-ik évében a madártanról el-szórt ismereteket tudományos alakba öntötte. A természettan egén ragyog II-ik Minius, kiben Krisztus szül. u. a 23-ik évben a madártannak is egy csillaga tünt-fel. Azon sok madártant kedvelők közt, kiknek számok és jelességek által különösen Némethon Európának minden országait felümulta, ki ne ismerné ezen híres neveket: Gesner, Seligmann, Klein, Borkhausen, Becker, Kramer, Rudbeck, Gmelin, Wirsing, Wildungen, Bechstein, Meyer, Wolf, Leisler, Susemichl, Bruch s az annyira tisztelt Brehm és Naumannok? Avvagy nem dicsekszik-e Island a maga Faber és Bójeével? Norvegia Schrankjával? – Svédhon nagy és hallhatatlan Limée-jével? Muszkaország Lomonosow, Eversmann, Nordmann-jával? Kurland Bezeke-jével? Meklenburg Sienssen-jével? Poroszhon Frisch, Lichtenstein, Keyserling, Blasius-aival? Pomerania Homayer-ével? Dánhon Brünnich-jével? Hollandia Temminek és Schlegel-ivel? Németalföld Nozemann és Sepp-jeivel? – Angolhon Raj, Willughby, Albin, Latham, Edwards, Pennant, Wilson, Jardin, Gray, Gould-jaival? – Franciaország Brisson, Barere, Daubenton, Buffon, Daudin, Somini, Gerardin, Bellon, Cuvier-jeivel? – Würtemberg Landbeck és Sehertel-Burtenbach-jaival? – Bajorország Koch-jával? – Csehország Presl, Kauble, Ammeling, Stanek-jeivel? – Silézia Otto és Glóger-jeivel? – Lengyelhon Razinski, Kluk, Jundzitt, Jarocki, Clendowsky-eivel? – Galiczia Zawadski és Pietruski-eivel? – Austria Heckel és Natterer-ekkel? Steyerhon és Karinthia Höpfner és Hueber-jeivel? Dalmathon – Neumeyer, Eggenhöfner és Feldegg-jeivel? Helvéczia Scinz, Frey és Meisner-jével? – Olaszország Aldrovando, Gerini, Zinnani, Pietro Olina, Ponzi, Savi és Savigny-jával? – Sardinia az ő Cetti és Chéval de la Marmora-val?

Sőt a földnek legtávolabbi részei is dicsekszenek madártani tekintetben híres természetvizsgálókkal. Így például: Ázsiának madarait nagy mennyiségben írta le a híres tanár Pallas; a kelet-indiai és egyiptomiakat Bar. Hügel, Kotschy; az áfrikaiakat meg ismértetik velünk le Vaillant, Rüppel; az ausztráliaiakat Lichtenstein; a dél-amerikaiakat: Spix, Martius, Herzeg Wied-Neuwied, Natterer; az észak-amerikaiakat Catesby, Bartram, Wilson, le Viellott és Bonaparte.

Világos tehát, nagyon tisztelt gyülekezet! hogy a vizsgálódásnak ezen mezeje, mellyen eleitől fogva olly sok és jeles férfiak fáradhatatlan szorgalommal dolgoztak s szünetlen igyekezettel dolgoznak, madártani tekintetben a felvilágosodásnak gazdag s megért gyümölcseit termé meg, s hogy következőleg a madártan, általán véve, az ő áldott aratási ünnepét megülé! Igen! madártant kedvelő barátaim és bajtársaim, a természeti tudományok gyors elő haladása mellett a mi kedvencz-tudományunk is annyira előhaladott, hogy legtöbb tekintetben tetőpontjához már közellenni látszik, annyira, hogy már a mai időben terhes föladat, Európában egy még föl nem fedezett madárfajra találni, – sőt még ismeretlen és érdekes adatokat is előmutatni és közölni, valamelly Europai madárról már nem kis érdem.

Hogy a madarak iránt a természetnek mindenféle kincseivel olly dúsan megajándékozott Magyarországon is – a mi kedves hazánkban előszeretettel viseltettek honfiaink minden időben: arról bizonyoságot tesznek előttünk, úgy az ősi idő adatai mint e jelen korban saját tapasztalásaink. Nem ismerünk e magunkon kívül Magyarhonnak minden részeiben számtalan ismerőket és barátokat, különösen pedig ezen kis hegyes tájékon, kik az udvaron tanyázó, házi és kaliczkákban éneklő madarak tartása és ápolása által éltoket hasznossá és kellemetessé igyekezének tenni, kik egyszersmind minden perczen készek is velünk felölük a

legérdekesebb adatokat és észrevételeket közölni! Sőt még olly írókban és tudományos adatokban sem egészen szükölködik honunk, kik valódi részvétellel viseltettek a madarak iránt. – Már a mult században, mellyben Linné teremő napja a természet minden országaira s az ismert világra jóltevőleg felsütött, – kinek sugára még a természet minden országait sűrű ködként borító tunya hiedékenységet, s az ezen könnyenhivés idétlen ártalmas fajzatát, – a balitéletet – elrémíté s eloszlata, s így a természettannak még hideg földét fölmelegíve megtermékenyítette: – Magyarországon is némelly szív jobb gondolkozásra s a nézlődő természeti tudományok iránti valódibb szeretetre gerjedt, – úgy, hogy azon század, s még inkább az utána következő, Linne napjának melege által örvendetes virágzásra előre készült, a Linné után következők szorgalma által pedig már gazdag és érett gyümölcsöket termő 19-dik század több iratokkal ajándékozta meg hazánkat mellyekben a madaraknak általánosan szűkebb vagy terjedelmesebb, vagy különösen csak a legérdekesebbek leírásai foglaltnak.

S minthogy okom van hinni, hogy ezen iratokat nem minden itt jelenlévő és Magyarországon lakó baráti a honi madártannak és tudományosságnak ismerik, de mindnyájokat érdeklik: tehát bátor leszek, ha Önök további figyelmökkel és béketűrésökkel megajándékozni kegyeskednek, az előttem eddig ismeretes s általam gyűjtögetett iratokat, csak történettani hasznukért is, itt röviden elsorolni. (...)

*

Tehát, tisztelt gyülekezet! mint látni tetszett, a régi és új időnek több iratait bírjuk, melyekből nyilván kitetszik, hogy voltak Magyarországon is jeles férfiak, kik szeretettel viseltettek a madarak, és azok ismerete iránt; – s én forrón kérem mind azon tudós hazámfiat, kik az itt elősoroltakon kívül a hazai általános állattanra, különösen pedig a madártanra még több forrásokat ismertek, akár tudományos-, akár történeti adatokról, s még különösebben azon helyekről és módokról, hogy hol? mikor? s milly sikerrel tanítottak a magyarhoni tanodában? – valamit tudnának, mondom: ezen tudós hazámfiat kérem, hogy az illy adatokat gyűjtenék meg s közölnék velünk, hogy mi – vagy utódaink – képesek lehessünk „a természeti-tudományok magyarországi tanulmányának történetét” is megalapíthatni, és a szétszórt, már félig-meddig feledni kezdett forrásait föleleveníthessük, s hogy így a jövő kornak is megtarthassuk a feledékenység tengerébe való örökös merüléstől.

Mindazonáltal nagyobb részint az itt elősorolt, különösen a régibb írói adatok, bár milly kedvesek és becsesek is előttünk, vagy csak silány töredékek, vagy nagyobb részint idegen, hasonlólag silány természettani iskolai kézi-könyvekből kölcsönözöttek, mellyekben hazánk nincsen tekintetbe véve, a hazai termékekről szó sincs, sőt azoknak még csak divatozó nevek, születési és tartózkodási helyük sincs említve; hanem csak szórúl szóra átfordított adatok. Hathatós bizonyosságai ugyan a természettan iránt való szeretetnek; de telyességgel nem gyümölcssei ezek a magyarhoni gyakorlati madártan fürkészésének. Össze hasonlítva ezen iratokat más európai nemzetek és országok minden tekintetben jeles és gyakran nagyszerű munkáival, észrevehetetlenül elenyésznek, s ilyenkor valóban csak úgy vannak előttünk, mint szomorú bizonyosságai annak, miként mi Magyarhonban a madártani kincsek dús gazdagsága mellett is mennyire hátra maradtunk azoktól! –

Magyarországban a honi madarak megismerésével csak az utolsó három évtizedben kezdettek valódi és tudományos szándokkal foglalatoskodni. – Első lépés erre a tojás-tan (oologia), vagy a különböző madár-tojások gyűjtésével való foglalkozás, s azoknak a madarak rendjei és felosztása szerinti rendszeres felállítása volt; s minthogy ezen első lépés épen ezen becses városban, mellynek keblében mi, Magyarország természet-vizsgálói s orvosai, s egyszersmind több baráti a hazai madártannak, valódi haszonnal és gyönyörúséggel legelsőbbben vagyunk, itt Beszterczebányán történt: úgy bizonyosan méltó és közönségesen elismert dicséretére e kedves városnak legyen mondva:

PETÉNYI SALAMON JÁNOS (1799–1855):

„BESZTERCZEBÁNYA BÖLCSŐJE A MAGYARHONI MADÁRTANNAK!”

A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Mészáros Ferenc vezetésével

1808–1812-ig volt azon idő, midőn a most is sok oldalú tudományuknál és belső részvételüknel fogva köztünk ragyogó iker csillag – Kubinyi Ferencz és Ágoston itt, Beszterczebányán tanultak, kiknek keblök már akkor is a természetben való gyönyörködés legforróbb szeretete által lágolt, melly szeretet jó atyjoknak – tekintetes Kubinyi András úrnak – bölcsessége által tápláltatott, és még inkább tüzesítődött a mi Zipser András bölcselkedési tudorunk által, ki akkor is a természeti-tudományok minden ágai, s azoknak terjesztései iránt nagy részvéttel viseltetett. Ezen két testvér a többek közt már akkor is nagy szorgalmat fordított a madár-tojások gyűjtésére, vagy a tojás-tanra. Rokon érzések lánczolak keblemet, s minthogy szerencsés valék már akkor is becses barátságokkal dicsekedhetni, tehát én is részesítődém azon örömben, ezen ohajtott érdekekben velök együtt haladhatni. – Kedvencz szenvedélyünk nem sokára, ezen környékben sokaknak szenvedélyévé vált, s kevés évek mulva Besztercze, Selmecz, Körmöcz, Breznóbánya, Zólyom városa és a mi születési megyénk, Nógrád, sok számos és érdekes tojás-gyűjteményeket tudnának előmutatni, mellyek közt a Kubinyi és Zipser legjelesbjein kívül, a Fischer Károlyé, Kolbenheyer Lajosé, Szinovicz Lászlóé, Gasparecz Leopoldé Beszterczebányán, Spániké, Hercsúth Károlyé Selmeczen, Treyenfeldé Körmöczbányán, Bányiké Zólyom városában, és a Göllner Fridriké Breznóbányán dicséretes említést érdemelnek.

Minthogy azonban a tojás-tan iránti szeretet nem csak azon örökös ingerrel hatott ránk, hogy Magyarország minden tájékaiból fészkeket és tojásokat kapjunk, hanem azzal is, hogy ezen fészkeket rakó, használó és beléjek tojó madarakkal, az ő tájéki és tudományos neveikkel, nemi és faji ismertető jeleikkel, sőt még költési és tartózkodási helyeikkel, valamint saját életmódjukal is megismerkedjünk; ennél fogva nem sokára haladhatott azon idő, midőn a madarakat kedvelő barátink közül egyik vagy a másik, részint az előre haladás lecsilapíthatatlan vágya, részint az ebből sarjadoszott előkészületek által a madártani munkák megismerésére, az ilyeneknek és különösen a gazdag bécsi cs. kir. madárgyűjtemény használása által, részint Európának jeles madár-tudósaival való barátságos összeköttetések, részint a természeti-tudományok lelkes pártolóinak gyámolítások által, a madártan-tudományához közelebb jutott, és némelly Magyarhonban tett nyomozások és észrevételek által – magát a hazai madarak vizsgálójává képezte.–

Itt, a magyarhoni madártan bölcsőjénél összegyülekezett nagy tekintetű jelenlévők érdekében fog feküdni, legelőbb az eddig Magyarországon létező és élő barátait a madártannak, annakutánna pedig a magyarhoni madártanra nézve tett fáradozásaik sikerét megismeri.

Milly kívánatos és üdvösséges volna, különösen ezen tudományunkra nézve is, ha Magyarország minden tájéka bár egynehány lelkes, – valódi tudományos madár-buvárait bírná! mennyivel könnyebben, korábban, sikerdúsabban nézhetnénk a mi ohajtásunk és törekvésünk céljával szemközt! – S még is ezen haszon és igazságos óhajtásunk öröme, a nagy Magyarhonban, fájdalom! csak kevés tájékokra, és ott is csak egyes emberekre

szorítkozott. – Rövid idő óta Pest megye tudja a legtöbbeket előmutatni. Itt gyűjtögetett 20 évnél tovább a nemzeti muzeum számára fáradhatatlan szorgalommal a megboldogult tisztelendő Jány Pál, hajdan gondnoka a nemzeti muzeum állat-gyűjteményének; s jóllehet ő, melly fájdalom! a kitömve felállított madarakon kívül, fáradozásainak semmi jobb, t. i. irodalmi gyümölcseit nem hagyá nekünk hátra: mégis a már szép számra növekedett magyarhoni madarak-gyűjteménye is kimondhatatlanul sokat használt: de ennél összehasonlíthatatlanul többet, nemzeti muzeumunk magaslelkű alapítója és fő pártfogója hatalmas oltalma és gyámolítása, ki a hazában a természetben való gyönyörködés és a hasznos természeti tudományok minden oldalról terjesztés példájára, Jánykat madártani kirándulásaiban gyámolítani kegyeskedett. – Ezen bőkeblűség példái gyanánt szolgálhatnak nekünk a többek közt, különösen: báró Orczy Lőrincz nagyméltósága – Gyöngyösön, – báró Orczy József – Tarna Örsön – és báró Orczy György – Új-Szászon – nagy tekintetű családok; nem különben b. Brudern József – Gyöngyösön –; Csekonicz Nepom. János t. b. – Haczfelden; – Révay Nep. János és György báró urak – Mossócson – és volt liumei kormányzó, most korona-őr, nagyméltóságú Ürményi Ferencz úr, kiknek megelőző emberbarátságuk s nemes jóságuk a mi Jányk fáradtságos törekvéseit könnyebbíteni, ez által a célzt és a még serdülő állapotban lévő nemzeti muzeum nevedését, s ennél fogva a hazai természet-tudományban lévő kiképzést, mindenkor készek valának előmozdítani. Igen! kik ezen célból környékekben lévő madaraik szép gyűjteményekkel egyszersmind hajlékaikat is felékesíték.

Azon sokféle természeti gyűjtemények közt, mellyek a hazai természeti tudományok előmozdítására s terjesztésére Budán, a nádor főherczegsége várában, hazánk közszeretetével bíró István cs. kir. főherczegünk lakját ékesítik, mint ő herczegségének a természeti-tudományok iránti valódi s követésre méltó szeretetének ugyanannyi bizonyosságai: vagyon ott egyszersmind egy, még kicsiny ugyan, de érdekes kül- és belhoni – ugyancsak Jányk által megkezdett – madár-gyűjtemény is.

Pest megyében a hazai madártan megalapítására nézve nevezetessé tette még magát az én sok évű szomszédom s felejthetetlen törekvő társam és pártfogóm, ki valamint minden jóra és szépre, úgy a mi kedvencz tudományunkra nézve is, fájdalom; igen korán mult ki, – Földváry Miklós t. b., kinek számos és sok áldozatokba került, a kül- és belföld előtt ismeretes madár-gyűjteménye, Péteriben, özvegyének, született Kubinyi Amália asszonyság bölcsesége és nagylelkűsége következtében, már a nemzeti muzeum madár-gyűjteményével egyesült. Örökös sajnálkozásra méltó, hogy ezen jeles férfival, ki a vagyonos és főbbrendű nemeseink közt első és egyetlen egy vala, ki kitartó, valódi szeretettel és igazán tudományos feláldozással szentelé magát a honi madár-tan előmozdítójává: fájdalom! mondom, hogy vele szép reményeink olly korán, már fejledező bimbójokban sirba dülének. – A Földváry-féle madár-gyűjtemény megalapításában, több utazásai s fáradhatlan szorgalmánál fogva sok oldalu érdemeket szerzett magának a néhai Földváry úr gazda-tisztje és házi kedveltje Stetinay János, ki most monori lakos lévén, a hazai madártanhoz folytonos kedvvel ragaszkodik. – Schnell Károly, Péteriben ágost hitvall. lelkész is madarak vizsgálódásával és gyűjtögetésével foglalatoskodik, ki észrevételeit nemcsak saját tudományos gyönyörűségére fordítja, hanem különöbben arra, hogy mint hazájának háládatos fia, a nemzeti muzeumot időként némelly ritkább darabokkal, a mi kedvencz tudományunkat pedig érdekes tapasztalásokkal gazdagítsa.³

A madár-tan iránti legyőzhetlen szeretetnek és a közhasznú tárgy iránt saját haszonkeresés nélküli példáját látjuk Magyarországon, különösen felső Penczen az ágostai felekezet iskola-mesterében, Kuchta Samuban, ki azon környékben az ő sokféle mesterségekhez értő és kiterjedt tehetségeért közönségesen „ezermesternek” nevezetik, – s ki egynehány év előtt az előbbeni jobb iskola-mesteri helyét – Acsakürtöt – csupán csak a madártani ismeretek megszerzhetése vágya miatt oda hagyá; de az életmód és gyámolítások szüke miatt csak

keveset utazhatván, kényszerítve látá magát ismét az oskola-mesteri hivatalban keresni menedéket. – A magyarhoni madártan az ő törekvő buzgóságának több érdekes észrevételeket köszönhet, a nemzeti muzeum is több ritka és szépen készített madárdarabokat. –

A vácsi piaristák tanodája is nagy köszönettel tartozik a főtisztel. Bendik Ferencz úr – ki ezen Zólyom megyei, breznóbányai születésű, most Thúróczban szklenói lelkész – természettudományok iránti kitűnő szeretetének és bőkezűségének, mellynélfogva ott egy szép madár-gyűjtemény alapított meg, melly az előjárók gondoskodása és a tanodai igazgatók szorgalma által, az ott tanuló ifjúság hasznára naponként inkább és díszesebben szaporodik. – Ugyanott Vácson a főmélt. gróf Nádasdy Ferencz megyés-püspök úr udvari díszkertésze, Vasicsek Károly, Kuchtának egyik szorgalmatos tanítványa kezdett egy csinos madár-gyűjteményt felállítani, azzal hihetőleg a nagyobb iskoláét gyarapítandó. –

Pesten, a kir. országos egyetem természeti tárgyak gyűjteménye birtokában van egy számos európai és kultartományi madár-gyűjteménynek, mellyet nevelni, s így a természetan ezen ágának is tenyésztését tettelegesen előmozdítani, ezen gyűjtemény felügyelője és a természetan egyetemi tanára, ki mint kedvelt orvos, természet-vizsgáló és tanító, hazája iránt magát sokféleképp érdemesítette, Risinger János orvos-tudor úr legkedvesebb foglalatosságai közé számlál.⁴

A nem rég felállított egyes madár-gyűjtemények közt Pesten, különösen kitűnő a nemzeti muzeum érdemtelyes segédörje – Frivaldszky Imre, orvos-tudor úré, melly úgy a magyarhoni madarak, mint kivált a török ritkaságok szünteleni szaporodásánál fogva, a városban tulajdon lakhelyét, a Svábhegyen pedig mulatóházát díszesíti. A madártan buzgó barátja, ifjú kereskedő Aebly Adolf szép gyűjteménye is, valamint Mihalka Antal orvos-tudor az iránti buzgósága, Pesten dicséretes említést érdemelnek.⁵

Nógrád megyében a Kubinyi Ferencz és Ágoston urak barátságával dicsekszik a mi madártanunk, kiknek szeretők és iparkodásuk által ezen tan tenyésztésére Magyarországon, Vidéfalvá és Losonczon szép tojás-gyűjtemény állított fel, s ajándékozásuk következtében a nemzeti muzeumnál is a tojás-gyűjtemény első alapját ők tevék le.

A losonczy reformátusok tanodája is nem rég óta egy kicsiny iskolai muzeum megalapításával foglalatoskodik, melly megnevezett testvérek buzdító szeretetöknek egyéb természeti tárgyakon kívül, több madarakat és madár-tojásokat is köszön, egy növelendő madártani gyűjtemény alapjául ajándékozottakat. – Berczelyen Baloghy Elek, Surányban Sréter Horácz földesurak igyekeznek tőlök kitelhetőleg használni a madártan körül; még pedig az első egy magános madár-gyűjtemény szerzése, – a második pedig a jobban éneklő madarak ápolása alatt szerzett észrevételei által.

Hont megyében, főképpen az érzeteknek a természetan iránti felserkentése, valamint a madártan iránti előszeretnek tanítványai szívében való terjesztése által, igen érdemessé tevé magát néhai Scheverley Mátyás, előbb selmeczi evang. gynasiumban, – és ugyanotti nekem is felejtethetlen tanítóm, – későbbre a pozsonyi lyceumban tanár, – Selmeczen, tudtomra, bira hajdan egy kis madár-gyűjteményt Ivicsics; ott foglalatoskodik azon tájék különböző madarainak tartása és ápolgatásával, valamint a madár-betegségek megismerése s kigyógyításával Szikula bányász, kinek egyszersmind tojás-gyűjteménye is van. Bélabányán pedig madár-gyűjteményt állít fel Rybka János kamrai erdősz.

Tudom én, hogy a nagy tekintetű gyülekezet előtt feleslegesnek fog tetszeni, az itt Besztercebányán lakó három természet-barátok; Grineus Nep. János kir. kamrai pénz-hivatalnok, Szinovicz László városi gyógyszerész, és Rokosz István, az itteni kisdédóvó-intézet tanítójának a hazai madártan iránt kitűnő szeretetök, példás buzgalmuk és áldozatukról beszélni hallani, mellyet eléggé bizonyítanak az ő törekvéseik és érdemeik, leginkább pedig míveiknek gyümölcsei,⁶ azon számos állattani gyűjtemények, mellyekkel a másféle osztályokkal foglalatoskodó férfiak közt, ők is szívesek voltak ezen összegyűlésünk termeiben minket a legörvendetesebb módon meglepni. – Nem tehetem, tennem nem szabad, nagy-

tekintetű gyülekezet! hogy ezen utoljára említett férfinak művészeti és lelki jeles tehetségeit, a természeti tudományoknak Besztercebányán és érdektelyes környékébeni terjesztésének példátlan buzgalmát, mely itt ugyan általános elismerésre talált, de érdemei még sincsenek eléggé méltányolva, ki ne emeljem, – félvén, hogy ha én, kinek őt különösen megismernem kellett, hallgatok, magok a néma kösziklák, emllyek ezen tájékon, a mint a mult napokban bámulva nézegetők, igen sokan vannak, és a mellyekkel Rokosz igen ismeretes, méltó panaszkodásra fakadnának ellenem!

Rokosz István, kit Merkur, mint haszonvehetlent, magától eltaszítja és bugdácsozni engedé⁷ – hogy az Isis⁸ és Minerva kezei, még elég korán, annál szebben felemeljék s az övének környékébe helyeztessék – ő a természettani mestermivekre nézve mindent megteszen, mit szeme megpillant. Nagyon tisztelt hallgatóimat azon mesterségesen s egyszersmind a természethez híven kitömött, s az itt csak általa felállított állatokra utasítom! mellyeknek fáradságos elkészítésüket s felállításukat, – midőn mások minden igyekezetök mellett is évekig törődnek, míg csak tűrhető készséget is szereznek magoknak: Rokosz kevés szavakból sajátítja; sőt úgy szólva: minden új állatnál a tömésnek más módját találja ő maga fel. – Hogy eleget mondjak az ő művészi tehetségéről, kérem, ott azon egynéhány képrámákba foglalt, saját keze által készített – melly soha rajzolás vagy festést nem tanult – csak első próbára is az elevenességig híven másolt lepkékre tekinteni! – mellyek felől épen tegnap egy itt jelenlévő és azokat volt élő lepkéknek gondolt lepketudóstól a következő, – engemet a seregélytől megszállott Apelles szőlőjére emlékeztető szavakat hallám: „ejnye ejnye! ezen lepkék be szépek! s a természethez olly híven vannak fölállítva!” – ki ne kénytelenítették örömmel megvallani, ki valaha iskoláját látta, hogy a művészileg felállított és nagy jelentőséggel festett minden állatok osztályából lévő természet tárgyak képei, őt édesen lepék meg?!

A Rokosz minden jó és nemes iránt fogékony szíve olly forró szeretettel öleli át az istennek minden teremtéseit, mint saját teremtett társait e földön. Azon különféle élő állatok, mellyek mindig körülte vannak, részint azért, hogy oskolás gyermekinek szívüket rájuk többféle oldalról figyelmeztesse, s bennök a természet iránt gyöngye szeretetet ébresztszen, – részint azért, hogy oktató és hasznos észrevételeket szerezhessen magának felőlök: mind megannyi atyai gondossággal ellátott szeretettjei, házibarátjai, és asztali társai, kiknek szabadságokat és örömeiket – ha rajtok célját elérte – ismét vissza ajándékozza. S hogy ezen szívnek példás jóságát egy vonással híven lerajzoljam, csak egy erényét kell megemlítenem, melly bizonyosan csak a jó szívek tulajdona, – és fájdalom, hogy olly ritka tünemény! – ő a szabadságoktól megfosztott, s az útszán kóborló pajkos gyermekek által kinzott állatokat szorgalommal felkeresi, utolsó garasával kiváltja, a sérülteket hű ápolása által meggyógyítani igyekezik, hogy őket aztán a természettől elintézett rendeltetésök teljesíthetésére alkalmazhatók s az őket annyira boldogító szabadság birtokában tesse. A méltó harag és keserű bosszúság árjai csak akkor hánykódnak e jó kebelben, a nélkül, hogy valaha teljes lecsilapulást érezhetnének, ... midőn látni, hallani és tapasztalni kell: hogy milly lelketlenül, vétkeken, ember- és istentelenül kioztatnak ezen tájékon is – fájdalom! még mindig büntetés nélkül – a fontos célra és az emberiség nagy hasznára teremtett isten teremtései; és hogy miként pusztíthatnak az emberektől, épen azoktól, kiknek különben az egész élő-teremtés előtt szelíd műveltségök és gyöngéd jóságuknál fogva kellene fontolni tudásukat s így felsőbbségüket bebizonyítani.

Rokosz, háztartásában és személyében maga a megtestesült szegénység, egyszersmind gyúpontja is az összes természettan és segédforrásai előszeretetének és a bőkezűségnek. Besztercebánya környékében sok mértföldekre, semmi nevezetes nem adódik elő a természetben, mit Rokosz meg ne tudna, hol nem ő lenne az első, ki vizsgáló szemeket függesztene rá, mellyet ő – ha csak lehetséges – Isis és Minerva szent templomai számára az avatatlan kezek közül elég korán ki ne mentene, vagy a mellyre ő, kérve, oktatva, biztatva, más emberek figyelmét ne fordítná, mellyről ő utasítást vagy érdekes adatokat ne adhatna. A

Rokosz fáradhatatlan természet-vizsgálása által ismertük mi legelsőbben meg azon Tofna nevű csont barlangot, mellynek meglátogatása nekünk ezen napokban olly sok tiszta örömelevezetést enged; – és a Bene-barlang felfedezése egészen az ő érdeme.

De Rokosz nemcsak hő barátja és vizsgálója a természetnek Magyarországon, hanem egyszersmind egyik a legszerencsésebb tanítója és előmozdítója a természeti ismereteknek, midőn ő a természet életéből nagyobbbrészt gyakorlatilag szerzett ismereteit és érzéseit, csudálkozásra méltó sikerrel ismét egyenesen az ő tanítványinak és barátainak szivökbe tdtja át oltani.

Ha érdemnek tulajdonítjuk azt, midőn egy dús szerfelette vagyonának egy részét, hasznos, leginkább pedig maga inyét csiklándoztató kedvencz foglalatosságára áldozza: úgy bizonyosan a mi Rokoszunk érdeme megmérhetetlen! és kétszerte tiszteletre méltóbb!! ki számos tagokból álló családjával inségben szenvedvén – magát minden más örömelevezetektől megfosztja, s hasonlólag az evangéliumban említett, „özvegyekhez” utolsó fillérjét is feláldozza,⁹ csakhogy családjára nézve az élet legszebb gyönyörét és az igazi örömet annál inkább élvezhesse, – hogy környékében a természet-vizsgálása, – oskolája és anyavárosa számára természet-gyűjtemények fölállítása által s a természet ismeret iránti kedvtérjesztésére mindent mi tőle kitelhetik, megtegyen. A két fentebb megnevezett urak állatgyűjteményei is az ő szorgalmatos kezének fáradsága munkája, – valamint itt az evang. iskola számára felállított, szépen növekedő, Dillenberger Károly és Polewkovics János tanárok tanításai által üdvösségesen használt madár-gyűjtemény nékie köszöni lételét.

Besztercebányán ritkán lehet egy miveltebb házba lépni, hol Rokosztól felállított természeti tárgyakra, a természettan iránti szerencsésen kicsirádzott előszeretet zálogára ne találánánk. És ha én ezen hosszú, de igazságos magasztaló-beszéd bérekesztéseül tökéletes meggyőződésemből vallom: hogy egész állattani utazásom alatt szinte egész Magyarországon, sehol a természeti tudományok iránt általában annyi kedvet és igazi buzgalmat nem találtam, mint itt Besztercebányán: úgy ezen nyilatkozatommal egyszersmind saját tapasztalásomat és a hiteles besztercebányaiak tudósításait is ki kell mondanom: „hogy annak tenyészése a többi természet-vizsgálókon kívül, különösen a mi Rokoszunk sugárhoz hasonló, minden szívnek megnyíló gyöngd érzése és munkás iparkodásának dicséretére válik.

Ez – neked inséggel küzködő Rokosz! és a hozzád hasonlóknak!! legyen jutalmazó nyugtatásul és meggyőződésül a felől, hogy az igazságos czél és kitartó őszinte igyekezet a jóban, soha sincsen egészen feledve, nem fog illő méltánylat nélkül maradhatni! ha szinte úgy tetszenék is néha, hogy a világ el nem ismeri; – a kevésbé módos természet-barátainak pedig szolgáljon igazi buzdításul és törekvéseikben kitartani tudású!! –

Tiszteletére válnak a szomszéd Besztercebánya városának az ő két szorgalmatos madárbuvárja és gyűjtője: Hermann Eduárd Károly, oda való kamrai orvos, kinek igyekezete és adakozó jóságának a nemzeti muzeum sok, és az ő gyűjteményének legritkább darabjait köszöni; és Stierba Nepom. János, városi erdőmester, a ki kezének mesterdús eredménye a váczi piaristák gyűjteménye.

Gömör megyében, a hatalmas Király-havasa tövénel, madár-gyűjteményeket állítanak fel a herczeg Coburg barátságos erdőszeti tisztjei: Wágner János erdőmester Sumjaczán, és Mord Ferdinánd, főerdős Vernáron. – Sáros megyében a mi madár-tanunk övéi közé számlálja a természet minden országaiból gyűjtő, és azokat vizsgáló, valamint megelőző barátsága és szolgálatra készségéről minden azon tájékon utazott természet-vizsgálók előtt egyaránt ismeretes Krieger Tivadar – Ernest-Tamás t bírót s gergelaki földesurat.

Még oda is, hova – az egyébiránt lanyha és mindent munkás étellel betöltő – teremtés keze Magyarországnak minden további kilátását éjszakra, egekig tornyosuló kopár kősziklák, az óriás nagyságú Tátrának szirtromjai által örökre elzárni, – hol ő jégkezevel minden életmelegséget örökös fagygyá alakítani láttatik: – még oda is elhatott, tisztelt gyülekezet! a föllegeket verdeső lomniczi csúcsnak alyáig hatott el a hazai madártan iránti hő szeretet! Ott

is munkásan ver a valamint messzeföldön ismert úgy közönségesen szeretett Rainer János György szíve, ki bérlője, – vagy helyesebben mondva alapítója az üdvességes voltáért sok tekintetben hasonlíthatlan schmeksi fördőnek, Szepes megyében.¹⁰ Rainernek a fürkészés és gyűjtésbeli szorgalma a milyen becsülésre méltó, éppen olly nagy fontosságú lehet egykor az ő fördő-vendégeinek csiklándozó tanúságokra növekedő karpáti állatok gyűjteménye Magyarország Faunájára nézve! mellyhez mi neki és nekünk szerencsét és tenyésztést ohajtunk! Reinernek szivességéről bizonyosságot tehetnek a nemzeti muzeum és a kir. pesti egyetem.

Szerencsét kívánok birtokodhoz néked is Liptó megye! főorvosod, Flittner János Kristofhoz, Szent-Miklóson, ki, valamint a gyakorlati orvoslásban, úgy a természet-vizsgálásban is – melly olly ritka – egyaránt munkás és szerencsés, kinek különös, a madártan iránt ujonnan elevenített tüzetől Magyarország Faunájára nézve csak a legsikeresebb gyümölcsözést lehet várni. Buzgó szereteténél fogva szaporítani fogja e felföldi madártan gyümölcseit ezután is, hív bajtársunk, Jurenák András, mostan liptói-Magurkán ideiglenes – s már kinevezett urvölgyi királyi bányászti osztályzó-mester (Schichten-meister). –

Virágozzék Liptó kebelében a természet iránti nemes szeretet csudálandó virága, a magyarhoni madártan egyetlen leányában, Kalincsák Julia kisasszonyban, Szent-Iványon, hazánk gyöngéd érzetű szépeinek buzdításául, a tudományok nyereségéül és díszéül, derék tanítójának, Rokosznak örvendetes megjutalmazásául.

A madártan iránti szeretet Trencsin megye határain belől fölmelegíti Dubniczán Szina György báró, Podhragyon pedig főpénztárnok szítani Ulmann László nemes szivét, kik mindketten nem régóta jószágaikat egy madár-gyűjtemény megalapításával is igyekezének szépíteni, a szorgalmatos gyűjtő és ügyes kezű Rybka Károly tisztelt Ulmann urak előbb vágteplai, most drjenovei erdőmestere közbenjárásával, kinek magának is egy szép madár-gyűjteménye van.

Nyitra megyében a ghymesi várban is baráti kezeket nyújt nékie a nemes gróf Forgách Károly, és az ő kedves, itt jelenlévő házi nevelője, Király Pál barátunk.

A természeti tudományoknak madártani tekintetben is, tanítványai közti sikerdús terjesztése által szerzett érdemei, ismeretesebbek a haza előtt Kovács-Martinyi Gábor, a pozsonyi evang. lyceum természet-tan tanárának, hogysen itt elősorolni kellene. Azért csak azon munkás igyekezettel párosult előszeretetet akarom egész tisztelettel megemlíteni, mellytől lelkesítettve Pozsonyban a szent-Ferencz rendűek testvére Tóth Ezékiel atyasaága, – N.-Szombatban pedig gyógyszerész és postamester Siebenfreud Nep. János, azon tájék madarainak vizsgálásában és gyűjtögetésében sikerrel fáradoznak.

Magyarország természet-tanjának agg csillaga még mindig fényesen ragyog a dunántuli kerületben, a mi nemcsak bel- de a külföld előtt is dicséretesen ismert Ocskay Ferencz bárónkban, Sopronban, kinek szorgalma és igyekezete Magyarország Faunájában érdekes felfedezést tett,¹¹ s ki egész állati gyűjteményét a nemzeti muzeumnak gyarapításául nagylelkűen ajándékozta!

Madártanunk Sopronmegyében barátjának nyeré meg Eszterházán lakó s szép madár-gyűjteményt felállító herczeg Eszterházy azon kerületbeli jószágainak főtisztjét Ruihietl urat.

Az ezen tudomány iránti előszeretet örvendetes bizonyosságára a Balaton partján, Zala megyében is találunk, a gróf Fesztetics László georgicon nevű gazdasági intézetében, Keszthelyen.

Szabad idejének legboldogabb óráit örömmel áldozá erre, hajdan – a gróf Brunsvik Ferencz jószágainak volt érdemtelyes főtisztje, Szakmáry August, Martonvásáron, Fehér megyében.

Egy új tisztelőjét üdvözli nem régi idő óta tudományunk több oldali miveltségű és környékében a természeti tudományok iránti szeretet áldással terjesztő Tótország második fővárosában, Streim György tudor úrban, Vukovárt, ki a természet tudományok terjesztése

tekintetéből Tótországra nézve határozott kerületi-muzeum megalapítása által, reménytelőleg nagy érdemeket fog magának szerezni.

Alsó-Magyarországnak legmadár-dúsabb és minden tekintetben legérdesebb tájéki, – fájdalom! és ismét fájdalom!! a madártan iránti hőkeblő barátok szűke miatt, csaknem egészen üresek. – De minél ritkább, annál tiszteletre méltóbbul kell ezen előszeretnek feltűnni torontáli Szent-Györgyön egy jeles és nagylelkű itebei Kis Antal példátlan adakozóságában, azon mecénásban, ki már az előtt a nemzeti muzeum régiségek osztályát kincseinek egyik leggazdagabbikával, az ezen intézet számára nagy somma pénzen vett Hercules-Mehadiussal, kinek a híres mehadiiai fürdők valának szentelve¹² gazdagítá, s ki mostanában ujonnan a Naumann Fridr. János Németország madarairól írt jeles munka megvétele által a nemzeti könyvtárt szaporítani, s az által különösen az én törekvéseimet is gyámolítani kész volt, miért és ezen nagylelkűnek itt is hálas köszönetet mondok!¹³

Hogy a kedvencz tudományunk iránti szeretet lassanként ott is, Magyarország alrészeiben, ki fog fejlődni, a felől az édes reménynek már több sugárai nevetnek felénk azon buzgóságban, mellyel ez előtt nem sokkal Szekerka János Heves megyében tiszta-földvári iskolamester –, Békés megyében két testvér, Molitorisz Adolf a szarvasi gymnasium tanára s egyszersmind a természettan buzgó tanítója, és Molitorisz Lajos, pitvarosi evang. lelkész; és Arad megyében Almay Rudolf táblabíró úr, Alsó-Csilen, környékök madarait vizsgálni és gyűjtögetni kezdték.

Minél mélyebben gyászolja a hazai madártan azon veszteséget, mellyet rá nézve a Fáy János Debreczen városa érdemtelyes fő-birájának idő előtti halála által – Biharban szenvedett: annál inkább örvend azon új nyereségének, mellyet a tiszteletre méltó és környékében a természettan minden ágával lelkesen foglalatokodó Hanak Kereszt. Jánosban – Máramarosban – a szigeti piaristák gymnasiuma tanárában nyert. –

A mi szünteleni jó szomszédunk s magyar testvér-hazánk, Erdély is Stetter József cs. kir. építészeti tisztjében, Dévén, egy lelkes természetvizsgálóját bírja, – Erdélyországmadaraira nézve érdekes adatokat gyűjtő és gyűjteményeket felállító madártudóst. – De igazi örömmel eleibe nézhet testvérhonunk érdemes, és valamint minden jó, szép és közhasznú ismeretek alapos megszerzésében, úgy kivált a természet- és madártan tudományában is kitartó szorgalommal és kedvvel előrehaladó fia, Marosvásárhelyi Pataky Pál visszajövetelének.

Légyen most már, nagytekintélyű gyülekezet! nekem is szabad, – minthogy én is madaraink megismerésével foglalatokodom, tartozó számadásomat benyújtani.

Hosszas szorgalmam s Magyarország legtöbb részeiben tett nyomozásim, s az itt megnevezett tanítványim és bajtársaim segítségök által, sikerüle nekem is a Magyarországon lakozó, vagy átvonulások és költözködésök alkalmával itt rendszeresen előforduló, vagy Magyarországra csak történetesen vetődő madarak bizonyosan legnagyobb részét megismerni, azokat figyelemmel tartani, a nemzeti muzeum számára megszerezni, s azokról gyűjtögetett adatokat magában foglaló leírás által, a legszükségesebb anyagokat és a honi madarak leírására megkivántató előkészületeket megtenni. Annak következésében szerencsés valék az eddig Európában ismeretes, mintegy 100 madárnemek és 531 madárfajok közül, Magyarországon honosított 87 nemeket és 298 fajokat, különösen pedig: a száraz madaraktól (Laadvögel) 49 nemet, 183 fajokat; a szaladárokból (Laufvögel) 2 nemet, 3 fajt; a gázlókból 23 nemet, 55 fajokat, és az úszókból 13 nemet, 56 fajokat ez alkalommal a madár-tudós világ eleibe bocsátni. – Magyarországra nézve egy madártani rokonérmű névgyűjteményt (Onomatologia et Synonymia) alapja megvetésére szerencsém volt nekem is egynéhány 1000 tájnevet hazánk különböző részeiből és sokféle ajkú lakosainak nyelvein használtakat, meggyűjteni. Azon örömben is osztozám: Magyarország tájékainak nagyobb részein olly férfiakat és fiatalokat keresni fel, kik kedvet és észet mutatának tudományunkhoz vagy már mutattak, – igyekezém őket kikémleni, velek madártani összeköttetésbe lépni, – őket a madár-gyűjtés és felállítás mesterségére megtanítani, – a jobb madártani munkákkal megismertetni vagy

azokkal el is látni; – és a köztök valódi és folytosan buzgólkodókat egyszersmind a külföld madár-tudósaival és a mi honi természet-tudományi társulatunkkal kapcsolatba hozni; – valamint ezen értekezésem fő törekvése is különösen az, minden alkalmat használni, az említett kezdő madártudósok buzgalmainak dicsérő festése által, minden a hazában létező madárbarátok szívét tudományunknak megnyerni.

Tulajdon fáradozásaim, s az előbb említett – a madártan szeretetére leginkább általam buzdított Zólyom megyei bajtársim segítségével, szerencsés valék még ezen megye kebelében is, Magyarország Faunájára nézve, érdekes ritkaságokat találhatni,¹⁴ vagy pedig ott tartózkodásuknak bizonyos nyomait fedezhetni fel;¹⁵ sőt szerencsém vala a hazában imitt-amott némelly érdekes, és Europa előtt eddig, vagy egészen ismeretlenül maradt, vagy csak csupa sejdítésekben hibásan előadott dolgokat tisztába hozni, s ezeknél fogva az európai madarak természet-tanának kiegészítésére némelly talán érdekes adatokat is adhatni.¹⁶

Itt fogva tart azon érzés: hogy minden pártfogóimnak, barátimnak, tanítványimnak és bajtársaimnak nyilvános és szives köszönetet mondjak, kik törekvéseimben mindig készek voltak segéd kezeket nyújtani. Főkép pedig kötelesnek érzem magamat itt, az én magas és legkegyelmesebb pártfogómat Magyarország Nádorát, Józef fő-herceg cs. kir Fenségét a legmélyebb tisztelettel s tartozó hálával megemlíteni, kinek csak egyedül magas kegye nyujta nekem módot s abban meg is tart, hazámat beutazhatni, s Magyarország Faunájára nézve némelly fölvilágosításokat is készíthetni. –

Kötelesnek érzem egyszersmind magamat a legháládatosabb tisztelettel említeni meg drága nevét az én második jeles pártfogómnak s nagylelkű előmozdítómnak, aszódi Podmaniczky János báró ő méltóságának Rákos-keresztúron, kinek legforróbb részvéte, őszinte szeretete, s példátlan irántam s törekvéseim iránti hajlamának Magyarország csirázdo madártana hihetőleg – a legtöbb és legérdekesebb fölfedezéseket fogja köszönhetni.

Egyébaránt, hogy Magyarország csirázdo madártana létezésének és munkás életének eddigelő oly kevés irói adatait adta, – hogy a honi és európai irodalom s tudomány oltárára semmi tökéletest nem áldozott: azok nem fognak rajta csodálkozni, kik jól tudják, hogy minden kezdet nehéz, s tudományunk Magyarországon csak most csirázdo s még pedig azon a mezőn áll felcsirázdo, melly – a milly teres és kövér épen oly kevéssé vala arra előre elkészítve. – Hogy ez ingertelyes isten-teremtéseit tárgyazo tan, a természet-tan többi ágaihoz képest, Magyarországon, s különösen Magyarországon, oly kevés igazi, kiartani tudó buzgósággal bíró barátokat és művelőket számlál, – okai világosak ugyan, de bizonyosan azokat csak nagyon ritkán vette fontolóra és méltányolta valaki. Legfőbb oka, mellynél fogva a természetvizsgálása iránti szeretetnek terjedése s következőleg a természeti tudományok gyümölcsözése is szörnyűleg akadályoztatott, bizonyosan az volt, hogy eddigelő kevés figyelem és csekély méltánylás fordított Magyarországon – különösen az iskolákban és tanítóintézetekben – a természeti tudományokra. Mert jóllehet nálunk se tagadta soha senki is, hogy a természet-vizsgálása és tudománya ne volna minden emberi felvilágosodások fő-forrása, – hogy ne ez lenne a mesterségek, művészetek és tudományok s következőleg az emberi jollétnek is anyja: még is a természettan, csak kevéssé is ez előtt, hazánk legtöbb tanodáiban vagy épen nem tanított, vagy csak imitt-amott mint mellékes tárgy nagyobb részint szárazon, s annál fogva a tanítóra és tanulóra nézve unalmasan adatva elő. De épen ezen elhanyaglás okozá, hogy igen ritkán látá egy kezdő vagy valóságos tanító üdvösségesnek ezen mellesleges tudományt alaposabban s valódi szeretettel tanulni, vagy épen gyakorlatilag s célirányos módon sajátítani, hogy azt ismét benső szeretettel és áldásdús haszonnal a természet életéből tanítványai szívébe s általok hazájának életébe átöntse. – A természetitudo-mányok egyéb ágainak sorsában részesült különösen a madártan is.

A még ezelőtt kevéssé csak nevérol is alig ismeretes madártan, nálunk még ma is oly kevéssé becsültetik, hogy közönségesen az arra vezető eszközöket, a madarak gyűjtését és felállítását egynek tartják, – tehát a kitömők is madártudós czimmel, és a madártudósok,

minthogy ők ezen eszközöket magasabb de ritkábban szembetűnő céljokra fordítják: kitömők érdemczimével tiszteltetnek meg. Azért is tartatik a madártan szép szenvedélynek, kellemetes mulatságnak, gyönyörűséges időtöltésnek. – De valóban! hogy a kik annak tartják, azok még nem ismerik, nem szereztek magoknak a madártanról igazi megfogást. – Minden természeti, különösen pedig állattani tárgyaknak célirányos gyűjtése, megtartása, vizsgálása és leírása, azon sok édes ingerek és örömökön kívül, mellyeket élvezünk enged, bizonyosan ezer meg ezer fáradságok és áldozatokkal is össze van kötve, de különösen a többek felett a madártannak kell a legtöbb nehézségekkel és áldozatokkal küszködnie.

Míg az ásványtudós már a hegyek és lapályok földtani előismeretei által bizonyosan vezetve ingatlanul álló vizsgálódásainak céljához egyenesen közeledik, hol ő a tetszése szerint kiválogatott, egy pár kalapácsütésre kész, felállításra s további küldésre alkalmas kabineti példányokat, nem aggódva jövője felől, egy vivőre vagy szekrényre bizza, s minden hosszas kézművi fáradozás nélkül gyűjteményével egyesíti; – – míg a fűvész az év legkellemesebb szakában, a kéjillatu virágok pompás szőnyegén leheveredik, hogy körülte lévő kincseit a szolgálatjára mindenkor kész itatópapirosra bizza; – – míg a rovtudósnak (Entomolog-nak) a gombostők, – – a hullók-vizsgálójának (Herpetolog-nak) szesz palaczkja minden gondjait elhárítja: az alatt a madártudósnak nincsen meghatározott helye, bizonyos ideje, hol és mikor találhatná fel bizonyosan, vizsgálódása és gyűjtögetésének tárgyát, nincs bizonyos módja, melly által azokat sok fáradozás és idő vesztes nélkül megszerezhetné; s míg a megszerzetteket jövőre használatos végett elkészíti és mentesíti, mennyi unalmasabb fáradságokat kell éreznie? annyira, – hogy már csak maga a madártani tárgyak gyűjtése, elkészítése s megtartása mesterséges vagy is „a Taxidermia” – egy éppen olly bajos mint széles művészeti tudományává vált. – Madártudós feladata lévén: az egy helyhez, határhoz, időszakhoz sem kötött, – most a mély völgyekben majd a legmagasabb hegyeken, – egyszer a legmeredekebb kősziklákon és elérhetetlen fák hegyein található, máskor a végig láthatatlan pusztákon és ronaszágokon el-szóródott, – ma a behatolhatatlan sűrűség közt, holnap a feneketlen vizek és mocsárok közé buvó, a mellett ijedős, sebes, a legélesebb szem elől villám gyorsasággal eltűnő madarak megszerzése, – óh! ezeknek már csak megpillanthatások gyakorta véresverejtékbe kerül, – ezek csak számtalan, mindig új mesterség és fáradság által nyomozhatók; ezek birtokába egészség feláldozása és élet kockáztatása által juthatni, s a birtokba jutottakat az élet veszélyeztetése közt tarthatni meg.¹⁷

A madártudósnak, minden más természet-vizsgálók és gyűjtők között a forró nap égető melege, és a tél hasogató hidegének, kiteve lenni, vízben és sárban kell gázolniok, – hegyeken, völgyekben és kősziklákon kell mászkálniok, – az esőt és hideget szenvedniök, éhezniök és szomjúhozniök, az élet legtöbb kényelmeit nélkülözniök: – igen! nagytekintetű gyülekezet, hogy a drága nappal künn a szabad ég alatt vizsgálódásaikra használhassák s még is a megszerzett tárgyakat is a pusztulástól megóvják, igen sokszor kénytelenek még azon éjszakákat is, mellyeket a többi természetvizsgálók fásztó kirándulásuk után édesen eső kinyugvásukra használnak, elhalaszthatatlan munkájoknak feláldozni, s ezen munkát és kényelmetlenséget napokon, sőt gyakran heteken át kiállani, hogy tudományukban előhaladhassanak és az állattan több ágazataival egyenlő lépést tarthassanak. –

De aztán a madártudósok nagyobb fáradságai és áldozattételei arányban álló haszonban és megjutalmaztatásokban is találják-e káratlanításukat? – Egész biznysággal hihetőleg egyebütt igen! – de nálunk fájdalom! többnyire megfordítva van. Ha itt valaki testtel és lélekkel ezen olly terhes mint sok pénzzel járó tudományos tályra szenteli magát, – ha háztartásunkat, jobb öltönyeinket, a társasélet gyönyöreit a madártanra áldozzuk, hogy annál inkább kedvencz tudományunknak és az emberiségnek éljünk; akkor rendszerinti jutalmunk az, hogy némellyektől madarak bolondjainak neveztetünk, másoktól épen terhesebb fáradozásink és bajosabb munkáinkért lenézetünk vagy épen megvettetünk, közönségesen lealacsonyító kitömői névvel czimeztetünk, sőt igen gyakran a legkorlátlanabb, izetlenebb és

sértőbb elménczkedések, ingerkedések és szurások által kedvetlenítettünk és busítottunk. – S aztán csodálhatni e olly sok kezdő, eleinte buzgólkodó és semmi áldozatoktól nem rettegő madártudósok, ez által buzgalmokban gyengülvén, semmi haszon és kitüntetések által nem lelkesítettvén, a kedves madártantól könnyen elszakadnak?! Nem sokkal inkább lehet e bámulni hogy azon elhanyagoltatás mellett köztünk sinlőde, azon akadályok mellett, mellyek itt útjában állanak, azon fáradságok és áldozatok mellett, mellyek vele elválthatatlan kapcsolatban állanak, és azon ritka kegy mellett, mellyben csak néha részesülne, imitt amott, – mondom: nem inkább lehet-e bámulni, hogy madártanunk hazánkban csak ennyire is sikerült és növekedett? hogy létezésének csak ennyi bizonyosságait is adá? – hogy eddigelő csak kevés és éretlen gyümölcsseit is termé?!

Mindazonáltal, madártudós barátim és bajtársaim ennyi! viszontagságok daczára se engedjük magunkat méltatlankodásokba sülyedni. A mi egyszer jónak és hasznosnak elismert s magunk eleibe állhatatósan kitűzött célunktúl nem szabad minket sem nehezteleseknek, sem méltatlankodásoknak, nélkülözésnek vagy áldozatoknak, sem akadályoknak vagy nehézségeknek, legkevesebbé pedig kevésrebecsülés gunyolódásoknak elrettenteni. –

In difficilibus conari virtus est! A közhaszonra magát tántoríthatatlanul elszánni tudó férfi azonkivül felül van a dicséreteken és gyalázatokon emelkedve. – Mit a jelen el nem ismer, s csak ritkán tud méltatni, azt bizonyosan, ha előrehaladásunkban nem lankadunk – és ha majd törekvéseink érett gyümölcssei a hazának ízleni s embertársainknak táplálékot fognak nyújtani – a legközelebbi jövődől-időre jobban fogja méltányolni tudni. Ezen jobb jövődől felől már is eléggé kezekedik nekünk a belátni tudó és nagylelkű pártfogók jeles kegye, kik törekvéseink előmozdítására sokat, sőt némelylek mindent készek meg tenni.

Előre tehát, előre! forrón szeretett madártudós-barátim és bajtársaim! nyújtsunk Beszterczebányán itt – a hazai madártan bölcsőjénél, hol, Magyarországon legelőször gyülekezheténk szerencsésen össze, – nyújtsunk barátságos kezeket egy erős és munkás szövetség megújítására! Dolgozzunk egyesült erővel, egyesült haszonnal azon miven, melly a mi nagy olly véghetetlenül sokféleként alkotott s madártani kincsekre nézve is gazdag s érdektelyes hazánkban, csak egyesülés által foghat tető pontra jutni, minden vizsgálódásoknak, észrevételeknek és gyűjteményeknek csak egyesült használása által emelkedhetik Magyarország-madártanjának nagyszerű épületévé, mellyben polgártársunk szive, a tanítók és az ifjúság, sőt Magyarországnak egész jövődől sarjadéka is felvilágosodásának egy részét, az ő nemesb és mindinkább nemesülendő életörömét, s ennél fogva boldogítását is, találni fogja. – S épen ezek, – ezeknek kell lenni és maradni ránk nézve a legédesebb, a világ minden mulandó kitüntetéseit messze felülmúló, ingereknek és megjutalmaztatásoknak! – Oh! milly szerencsésnek, mennyire megjutalmazottnak érezném én is magamat, ha ezen néhány, de őszinte szavaim az említett cél elérésére valamit tennének, s így egyetlen céljokat sikerdúsan elérhetnék!! –

Valamint általában az egész természet-tannak, ugy e gyenge ágának viritására is tegyetek meg mindent, mit tehettek, ti Magyarország többi polgárai is! – Mindenek és mindnyájatok előtt nyitva áll az Isten mindenhatósága, bölcsesége, jósága és dicsősége kijelentésének nagy könyve a teremtésben! Kivétel nélkül mindnyájan, e tekintetben is, a többek felett idvezítő vallásunk által általában az egész természet bamulására,¹⁸ de különösen a madarak megtekintésére s buvárkodására hivatunk fel, midőn ő az Isten kiválasztottja által így szóll hozzánk; „tekintsetek az égi madarakra!”¹⁹ – Sok nem madártudósnak, melly gyakran van szerencséje még azon madarokról is észrevételeket tenni, még olly ritkaságokat és kincseket is találni, mellyek után egy madártudós keble hiában sohajtozik, mellyeket ez éveken át hasztalan nyomoz, de a mellyek – fájdalom! – mint nem ritkán kell siratnunk – a tudatlanság és méltányolni nem tudás miatt elromolnak s elvesznek. –

Oh! legyetek munkások! hogy minden hazafi, honunknak minden barátja és minden tiszta szív a mi törekvésünk mellett is buzogjon! Nekünk mindnyájunknak csak egy jó hazánk van, s

ezen egy hazában ugyan azon képző intézetek. Tiétek velünk együtt az egyetem kabinetjeivel; tiétek velünk együtt a nemzeti muzeum minden gyűjteményestől; – velünk együtt tiétek a természet tudományi-társulat és gyűlések intézkedéseikkel együtt; – tiétek minden iskolák; tiétek vagyunk mi mindnyájan természetvizsgálók és gyűjtőkül! – Oktassatok, ajándékozzatok, gazdagítsatok, szerencsésítsetek minket a ti vizsgálódások tudományos adataival; – környéketek érdekesebb természeti tárgyaival, s azoknak tájéki elnevezéseivel vagy legalább figyelmeztessetek minket azokra idejében!

S ha valaha a magyarhoni madártan mezején valamely érdekes észrevételt, fontos fölfedezést, óhajtott adatot tettek; ha a madarak ismeretéből értelmek felvilágosult, szíveteknek valódi örömet szereztek; ha valaha füleiteket egy madárzenekar bájosan töltötte meg, vagy szeméiteket a tollasvilágnak színpompája gyönyörködtette – ha a madártannak valaha igazi hasznát élveztétek vagy e szép tudománynak egy barátot vagy pártfogót nyertetek meg Magyarországon: emlékezzetek mindannyiszor a nemes, barátságos, tudománykedvelő Besztercebányára! s kiáltsatok velem együtt: éljen! soká éljen Besztercebánya a magyarhoni madártan bölcsője!!!

---

¹ Forrás: Petényi Salamon János: Értekezés a madártan születése, serdülése és növekedése felől Magyarországon. = A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Besztercebányán tartott harmadik nagy-gyűlésének munkálatai. Pest, 1843. pp. 52–68.

² a.) 1 Kor. 15: v. 39, 40.

b.) Zsolt. 68: 14; – Énekek, éneke 1: 15; 2: 14; 4: 1.

c.) Zsolt. 104: 2; – Préd. 12: 4.

d.) 5. Mózs. 22: 6, 7; – Zsolt. 104: 12, 17; Ézsai. 34: 11; Jérém. 48: 28; Máté. 8: 20; Luk. 9: 58.

e.) 2 Mózs. 16: 13; 4. Mózs. 11: 31, 32; Zsolt. 55: 7; 78: 27; Ézsai. 46: 11; Bölcses. 5: 11. Sirák. 43: 19.

f.) Jób. 28: 7; Példa besz. 1: 17; 27: 8; Jérém. 12: 9; Sirák. 27: 9; Jak. 3: 7.

g.) 5. Mózs. 14: 11; Préd. 9: 12; Jérém. 5: 27; Amós. 3: 5; Bölcses. 16: 12; Néhém. 5: 18; 3 Ján. f. 13.

h.) Jób. 19: 13.

i.) Zsolt. 104: 12, 17; – 148: 5–10.

k.) Jób. 38: 41–1 irály. 17: 4, 6; Zsolt. 117: 9; Példabesz. 30: 17 Jés. 46: 11 Máté 6: 26; Luk. 12: 24.

l.) Zsolt. 11: 1; – 124: 7; Példabesz. 1: 17; 6: 5; 27: 8; Préd. 9: 12; 10: 20; Jései. 3 f.: 5; 38: 14; 59: 11; Jérém. 12: 9; Jérém. sir. 3: 52; Dán. 4: 30; Sirák. 22: 23; 27: 18; 43: 15, 19; Máté. 10: 16; Jak. 3: 7, 8.

m.) Máté 6: 26; Luk. 12: 24.

n.) 1. Mózs. 1: 26, 28; 7: 3; Jób. 35: 11; Zsolt 8: 9; 79: 2; Bölcses. 10: 20; Jérém. 9: 10; Máté 8: 20; 6: 26; Luk. 9: 58.

³ Lásd: Jelenkor Társalkodója 1842-dik évi 55-dik számát.

⁴ Reisinger úrtól bírjuk mi az első és eddig egyetlen leírását a magyarhoni halaknak, mely e cím alatt ismeretes: 'Specimen Ichthyologiae, sistens pisces aquarum dulcium Hungariae'. Budae, 1830.

⁵ Suum cuique! – add meg mindennek az övét! – A madarak iránti szeretetnek, mely szeretet a madártan nemes céljától – természetes – hogy nagyon távol esik, kitűnő példáját látjuk Pesten a közönségesen tudva lévő sz. Ferencz rendűek térén 412-dik szám alatt lakó S... A... úrban, kinek a mindez cél és válogatás nélküli, több száz – 5–600 mindenféle nemű és fajú élő madarak megszerzési és tartási buzgalma, legszomorúbb képét terjeszti előnkbe egy rosszul

---

rendezett madártömegnek (menagerienak). – Jóllehet a S... úr jószívűsége és ezen teremtmények iránti szíves szeretete kétséget nem szenved, annyira, hogy ő maga is egynehány erre szánt embereivel már több évek óta minden idejét és töménytelen pénzét a madarak ápolására áldozza vagy inkább vesztegi föl: – mindazonáltal a madarak seregére nézve az ő borzasztóságáért s minden jobb érzésű szíveket megszorító voltaért inkább nyilvános feddésre és gyalázatra, mint dicséretre érdemes. A megnevezett ház egy igazán madarakot kinzó-torony, mellynek fedele alatt s falai közt, az Istentől határtalan szabadságra, – fontos és a nagy természet alkotásában szent célra teremtett lényei, minden eleség bősége mellett is naponként többen – 8–12 – lesznek az emberi szeszély, és a nyomor martaléki, – midőn ők egy szűk börtönözés, egyforma és a legtöbbször nézve természetelleni bánásmód, a döghalálos kigőzölés, a tolluktól megfosztó rút férgek kinzása, az egymásközi üldözések, megsebesítések, és a nagy tömeg közt gyakran kiütni szokott ragadós madárbetegségek következtében, – rövidebb vagy hosszabb ideig tartó szenvedés után nyomorultul és szomorúan múlnak ki...! Ezen oktan madárszeretet büntetésére méltó hibája főképen abban áll: hogy sem saját mindennapi tapasztalásai, sem jót kívánó barátainak kérései s intései által nem lehet S... urat arra vinni: hogy ezen nemtelen szenvedélytől, a célétalan madár kinzástól magát eltartóztassa, – s több 100, sőt évenként át több 1000 minden jelentőség nélküli s ennél fogva sem saját gyönyörűségére, sem mások tudományos hasznára nem szolgáló madarak undorító rosszbánások helyett, inkább kevesebb de válogatott éneklőket és ritka, érdekes honi madarakat tartana, s ennél fogva egy gróf Gourey Droitaumont (hajdan cs. kir. kamarás Bécsben) tiszteletre méltó példáját követné, ki a tudományra való nézve nagy haszonnal, magára nézve pedig kettős gyönyörrel, a kevesebbé ismert európai madarak vizsgálására áldozván idejét és pénzét, sok európai madarak történeti ismerete kiegészítésére a legérdekesebb adatokkal szolgálja (lásd Brehms Ornith. – Okens Isis, – és: Handbuch für den Liebhaber der Stuben- Haus- und aller der Zaehmungwerthen Vögel von L. Chr. Brehm, unter Mitwirkung des Herrn Grafen von Gourey Droitaumont, Illmenau 1832.)

Ha szinte nemzeti muzeumunk S... urnak – természetesen, hogy már még élőkben félig elromlott, némelly ritkább madarakot köszönhet is, s ha szinte Magyarország állattanjára nézve forrón is ohajthatni, hogy más nemzetek példájára nálunk is élő állatgyűjtemények (Vivaria) állítassanak egyszersmind fel: – mindazonáltal itt szívből sohajthatunk föl ekként: „Isten! őrizd meg minket az eféle büntetésre méltó kinzásától az állatoknak!”

Szolgáljanak ezen sorok barátságos intésül azon cél- és érzésnélküli madárkinzóknak, kiknek számuk, fájdalom! Magyarországon is szaporodik; de egyszersmind szíves buzdításul is a hasznosan vizsgálódó jó érzésű madár-barátoknak, és különösen a szenvedő állatok nevében esedező felszólításul, a papi, világi és iskolai előjáróknak, kik közül kivált az utolsók kéretnek a szívet képző természeti tudományok terjesztésére s lelkes pártolására – az előbbiek pedig az embertelen ügy a mezei gazdálkodásra mint az erkölcsi általános haszonra nézve veszedelmes állatkinzás megakadályozására!

⁶ Az ő gyümölcseikről esmértek meg őket! Máté 7:15.

⁷ Nem sokkal ez előtt egy elszerencsétlenedett posztó simító volt, s már hanyatlott korú ember.

⁸ Isis az egyiptomiaknál, Cybele pedig a görögök- és rómaiaknál valának a természet istenségei.

⁹ Márk. 12: 41–44.

¹⁰ Lásd: Reisinger János egyetemi tanár és orvostudor az Orvosi Társaságban 1842. évfolyamában e cím alatt értekezését: „a Savó- tej- víz- lég- világosság- és szőlőgyógy méltánylása legtöbb idült s kivált altesti kórokban.”

¹¹ Lásd: Acta Academ caes. T. XV. pars. 2. t. 68.

¹² Lásd Müller Ferdinánd Jakab, hajdan e magyar nemzeti muzeum igazgatójának e című munkáját „II reu'es mehadiensis.”

¹³ Mi Nauman- és Neuberttel, midőn 1835-ben alsó-Magyarországban madártani tekintetből utaztunk vo'na, Kis Antal tb. urnál a legbarátságosabb fogadtatásra találánk, s épen az ő jószágán Sz. György és Jankahid közt, a Bega nádasaiban volt szerencsén egyetlen egy darab – sem az előtt sem azután Magyarországon többé nem látott „feketebegyü nádikát” (Calamoherpe melanopogon, schwarzkehliger Rohrsaenger) található; lásd Wiegmanns Archiv für Naturgeschichte, 1837. 1. Band, No. 8., p. 103.

¹⁴ Ilyenek például: a hóbagoly (*Strix nyctea*, Schnee-eule), Breznóbánya erdejében és Prasiva havasa alyán; hosszúfarkú bagoly (*Str. uralensis*; s. *macroura*; langschwazentzige Tageule) Breznóbánya és Besztercebánya környékén; habosbagoly (*Str. nisoria*, gesperberte Habichtseule) Breznóbánya- Hájnahorá-ban; gátyás csúvik (*Str. dasypus* s. *tengmalmi*, Rauhfuß-Kautz); törpe csúvik (*Str. pygmaea*, Zwergkautz, Swowjk), Besztercze- és Breznóbánya környékén; a háromujjú harkály (*Picus tridactylus*, Dreyzeh-Specht) Breznóbánya; – a papagályorrú keresztorr (*Crucirostra pyropsittacus*, papageyschnaeblicher Kreuzschnabel) és a szalagos keresztorr (*Cruc. taenioptera* s. *bifasciata* s. *leucoptera*, weissbindiger Kreuzschnabel) Urak völgyén; a hosszúorrú buvár (*mergus serrator* langschnaeblicher Saegetaucher) Besztercebánya mellett.

¹⁵ P. o. a közép fajd (*Tetrao medius*, Mittel-waldhuhn) hófajd (*Tetr. lagopus*, Schneehuhn) és a sziklai holló (*Corvus graculus*, Steinkraehe).

¹⁶ A madártudósok között bizonyosan én voltam, ki 1826-ban első fedezém fel a vöröslábú vércse (*Falco rufipes*, Rothfuß-falk) fészket és tojásait, Pest megyében a billei erdőben és a báró Podmaniczky János ur rákos-keresztúri kerti erdejében; lásd e felől Brehm közlését az Isis-ben; 1827-ben a vörösszárnyalú széki-csért (*Natricola erythroptera* Pet. – *Glareola torquata auctorum*; roth-flügelige Salz-Schwalbe, LäuferSchwalbe) Törtel környékében, lásd: Brehmnek e felől az Isisben kijött közlését (Theil 9., p. 459.): Naum- Vögel Deutschlands; Wiegmanns Archiv für Naturgeschichte, 1837. Bd. 1., p. 77. 1838-ban örööm volt, ezen minden europai madarak közt legérdekesebbnek természetét s szaporitási modját, Apajon, a báró Podmaniczky János jószágán, több mint 50 fészkeken, tehát bőven és szoroson tapasztalni, s példányait minden tollzatukban pelyhes koruktól fogva téli öltözetökig megkaphatni s leírhatni; – 1837-ben költőhelyét s tojásait találám meg a nomád s vándoréletű rozsaszínű legélynek (*Nomadites roseus* Pet. – *Merula ros.* Aldrov. *Briss.* *Sturnus ros.* Scopol *Pastor ros.* Temm. stb. rosenfarbiger Triftling Pet. Staaramsel Naum.) Pest- és Heves-megyékben; 1838-ban. Apajon, költőhelyét, tojásait és fészki tollzatát a tavi külödnek (*Totanus stagnatilis*, Teich-vasserläufer); a gólyalábú töcsnek (*Hypsibaleshimantopus*, grauschwaentziger Stelzenläufer); a bajszos cséllé-nek (*Sterna leucopareja*, weissbaertige Seeschwalbe), a fehérszárnyú cséllének (*Ster. leucoptera*, weissflügelige Seeschwalbe), lásd Isis 1843, Heft 1. 11. ugyan ezen fölfedezésem Landbeck-től előadva: 1840-ben Tisza-Földváron fedezém fel ugyan csak báró Podmaniczky János jószágán s társaságában a fekete szárnyalú széki-csért (*Natricola melanoptera* Pet. Schwarzflügelige Leuferschwalbe). Europa Faunájára nézve egy eddigelé egészen új, ugyan akkor Eklon által a Jóreménység-fokánál felfedezett és Natterertől kurta újjú széki-csérnek, *Glareola brachydactyla* (?) neveztetett faját ezen igen érdekes madárnemnek; – ugyan akkor és ottan legelsőbben honunkban a vörösbegyü pszityort (*Anthus rufogularis*; rostkehliger Pieper) 1842-ben őszi vándorlása alkalmával a sárgás billegetőt (*Motacilla flaveola*, gelbliche Bachstelze) a' hájstúbnai fürdőnél Thúrócz-megyében, stb.

¹⁷ Minden madarat, hogy az a bogarak pusztításától biztosítatva legyen, egy hasonlólag az ember életére nézve veszelemes méreg nemével, az egérkövel (*Arsenicum album*) kell kívül és belőlről bekenni.

---

¹⁸ Zsolt. 104, és 105.

¹⁹ Máté 6: 26.